

Lexical and Semantic Analysis of Children's Expressions in Feelings Expressing

The process of acquisition of any language, including Croatian, begins in the womb when unborn children learn about the world around them by listening. From the first cry, the first unarticulated and then articulated sounds, over rhythmic pseudowords (logatomes), to the first words appearing around the child's first year, the child gradually acquires the language to which it is exposed, in accordance with its psycho-cognitive development. The acquisition process is accompanied by a telegraphic form of speech without the use of immutable types of words and auxiliary verbs. There are no grammatical generalizations, discharge or replacement of sounds in words and neologisms, and children use communicators – lexemes in which at least one constituent differs from the lexeme uttered by an adult. Research results show that the foundation of the mother tongue is shaped around the child's third year, and around the age of six, children can pronounce all sounds of the Croatian language, while the grammatical knowledge (morphology and syntax) is automated only about the age of twelve, when the phase of abstract thinking begins. In that early period, the child's vocabulary is progressively growing; a six-year-old has a vocabulary of about 4000 to 6000 words, and by the time the child leaves school, the vocabulary grows annually by about 500 to 1000 new words. Enrichment of vocabulary is one of the goals of Croatian language teaching, although the strategy for achieving that goal does not really exist. That is why the aim of this paper is to examine which words and expressions are used by kindergarten, pre-school and younger schoolchildren in describing the feelings of happiness, sadness, anger and fear. The study includes ten children of kindergarten age (3-4 years), preschool (6-7 years) and younger schoolchildren (first and second classes). The results of interviews with the interviewees are recorded, transcribed and then analysed on the lexical-semantic and grammatical levels, with particular emphasis on the analysis of the used adjectives. The obtained results are compared in relation to the age group.

Key words: acquisition of language, language learning, feelings, lexical-semantic analysis, children's speech

IZVANJEZIČNI ČIMBENICI NASTANKA NOVOGA PRAVOPISA

Artur Bagdasarov

Uvod

 povijesti hrvatskoga jezika objavljeno je više hrvatskih pravopisa, jedan je od posljednjih – Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (HP IHJJ). U lipnju 2012. ravnatelj IHJJ Željko Jozić predložio je Znanstvenomu vijeću IHJJ pisanje novoga HP na osnovi već postojećih i u Hrvatskoj objavljenih pravopisa. Znanstveno vijeće prihvatilo je taj prijedlog i uputilo 15. travnja 2013. radnu inačicu pravopisa bez pravopisnoga rječnika na jednomjesečnu

javnu raspravu. Pravopis se u tiskanom obliku dijelio na kioscima uz dnevne novine, a pojedincima je poštom poslan i na kućne adrese.

U Hrvatskom državnom arhivu, u nazočnosti ministra znanosti Željka Jovanovića i ministrice kulture Andreje Zlatar Viočić, predstavljena je radna inačica teksta HP IHJJ. Većina se istraživačkih, strukovnih i kulturnih ustanova odazvala šutnjom na institutsku zamolbu da sudjeluju u javnoj raspravi, a one malobrojne ustanove i udruge, kao što su Razred za filološke znanosti HAZU, Predsjedništvo MH, Društvo profesora hrvatskoga jezika, Hrvatsko kulturno vijeće, koje su sudjelovale ili se odazvale raspravi, dale su pravopisu negativne ocjene (Izjava MH, 2013.; Mišljenje, 2013.). Uredničko vijeće i autori HP IHJJ nisu prihvatili niječne ocjene Razreda za filološke znanosti HAZU i Predsjedništva MH (Izjava Uredničkoga vijeća). Na izvanrednoj sjednici Znanstvenoga vijeća 4. lipnja 2013. usvojena je konačna inačica Institutova pravopisa, a 27. lipnja 2013. pravopis je postavljen na institutske mrežne stranice. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 31. srpnja 2013. preporučilo je Institutov HP za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, ukinuvši bez tumačenja prijašnju ministrovu preporuku za uporabu u školama tadašnjega službenoga Babić-Ham-Moguševa Hrvatskoga školskoga pravopisa iz 2005.

Tiskano je izdanje *Institutova pravopisa* javnosti predstavljeno na V. simpoziju učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika koji se održavao od 14. do 16. studenoga 2013. u Vodicama u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje (Bagdasarov, 2015.). Institutov HP nastao je

„iz želje da se načini jedinstven i općeprihvaćen pravopis hrvatskoga jezika te da se nakon višegodišnjih prijedora pomire različite pravopisne norme jer je jedinstvenost hrvatskoga pravopisnog standarda jedan od osnovnih preduvjeta lakšega usvajanja pravopisnih pravila i jednostavnijega ovladavanja hrvatskim jezikom“ (HP IHJJ, 2013.).

Nastanak i projekt novoga HP IHJJ

Iz životopisa ravnatelja IHJJ Željka Jožića saznajemo da je on idejni začetnik HP: „Zajedno sa svim suautorima kao idejni začetnik i glavni urednik HP...“ (Istraživači). Začetna zamisao, prema mišljenju institutskih mrežnih stranica,

„potaknuta je višegodišnjom neujednačenom pravopisnom praksom na svim razinama, a posebno u školstvu, te zbog uzastopnih zahtjeva stručne i opće javnosti...“ (HP).

Ravnateljeva zamisao pisanja pravopisa iznesena je u lipnju 2012. na osnovi Strategije IHJJ (HP IHJJ, Wikipedija). U lipnju 2012. pri Odjelu za hrvatski standardni jezik IHJJ pokrenut je projekt, kako je pisalo na institutskim službenim mrežnim stranicama, izradbe HP s ciljem rješavanja nekih od temeljnih pravopisnih prijedora hrvatskoga jezika (HP). U Programu znanstvenih istraživanja i strategija razvoja Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2017. – 2021. čitamo: „3.3. Izdavački projekti

2011. – 2016. 2013. – Hrvatski pravopis – Skupina autora“ (Program, 2016.). Projekt pisanja novoga institutskoga pravopisa pokrenuo je ravnatelj ili ga je pokrenuo Odjel za hrvatski standardni jezik, ali taj pripremljeni nacrt nije predstavljen ni na institutskim mrežnim stranicama: Projekti Instituta, uključujući projekte do 2013. (v. <http://ihjj.hr/projekti/projekti-do-2013-godine/5/>), a ni na stranici Odjela za hrvatski standardni jezik (v. <http://ihjj.hr/odjel/odjel-za-hrvatski-standardni-jezik/1/>). U Strategiji IHJJ 2010. – 2015. pravopis se spominje samo toliko što se kao trajna zadaća određuje

„proučavanje gramatičkoga ustroja hrvatskoga standardnog jezika kao podloge za izradbu normativnoga rječnika, pravopisa“ (Strategija, 2010.).

Ravnatelj IHJJ, nakon dolaska na dužnost, izjavio je:

„Od četiri stara napraviti ćemo novi jedinstveni pravopis. Bit će na internetu i potpuno besplatan, a na njemu prvi put nitko neće zaraditi ni kunu“ (Čadež, 2012.).¹

Bivši ministar znanosti, obrazovanja i sporta Željko Jovanović dao je na sastanku s ravnateljem Željkom Jozićem punu potporu inicijativi za izradbu novoga Institutova pravopisa (Kekez, 2012.).

Zamisao pisanja novoga pravopisa pripadala je prije pojedinim dužnosnicima, premda je već tada postojao službeni školski pravopis S. Babića, B. Finke i M. Moguša iz 1994. Tadašnje je Ministarstvo kulture i prosvjete Republike Hrvatske, koje je predvodila ministrica Vesna Girardi-Jurkić, odobrilo Babić-Finka-Mogušev HP u osnovnim i srednjim školama diljem Hrvatske rješenjem broj 523-02-01/5-94-01 od 18. travnja 1994. Već je 2008. 325 učitelja, profesora i ravnatelja osnovnih i srednjih škola u okviru Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora (osnovan 1871. u Zagrebu), okupljenih na 10. školi u Opatiji, uputilo ministru znanosti, obrazovanja i sporta Draganu Primorcu pismo sa zamolbom da odobri jedan službeni školski pravopis hrvatskoga standardnog jezika koji će se obvezatno primjenjivati u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu (Predstavka za donošenje, 2010.). Godine 2009. Malo vijeće Društva profesora hrvatskoga jezika (osnovano 2007. u Zagrebu), na čelu s predsjednikom udruge Srećkom Listešom, uputilo je ministru znanosti, obrazovanja i sporta Radovanu Fuchsu peticiju sa zahtjevom da se donese odluka o jednom službenom školskom pravopisu. Peticiju je potpisalo 5.865 učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu zaposlenih u 190 školskih ustanova. Peticija je bila uzaludna jer je prema mišljenju tadašnjega ministarstva znanosti

„za donošenje službenoga pravopisa u institucijskom odgoju potreban nacionalni konsenzus, kojega nema već godinama“ (Peticija, 2009.).

¹ Nekoliko godina poslije objavljivanja HP, u javnost su isplivali podatci o prilično visokim honorarima koje sebi i autorima pravopisa, svojim zaposlenicima, svake godine od prodaje pravopisa isplaćuje ravnatelj. Tako da se tvrdnja *da na pravopisu ne će nitko zaraditi ni kunu* pokazala netočnom. (Curać, 2017.)

Treba posebno naglasiti da se učiteljski dopisi resornim ministarstvima tiču odabira jednoga pravopisa za školu, a ne sastavljanja novoga.

Poticaj pisanju institutskoga pravopisa izrekla je bivša ravnateljica IHJJ Dunja Brozović Rončević. U pismu od 19. listopada 2006. predsjednika Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika, akademika Radoslava Katičića ministru znanosti, obrazovanja i športa Draganu Primorcu čitamo:

„Dunja Brozović Rončević iznijela je stav ustanove koju predstavlja u Vijeću Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, da budući obvezujući pravopisni priručnik treba da ne bude autorsko djelo, nego rad skupine stručnjaka izrađen na temelju zaključaka Vijeća koje bi dobilo potporu relevantnih znanstvenih i kulturnih ustanova jer je to jedini način da se konačno riješe prijepori i sredi pravopisna norma i praksa u Hrvatskoj. Za taj stav izraženo je razumijevanje, ali se smatralo da ipak nije primjereno unaprijed isključiti od natječaja autorska djela (Katičić, Ježić). U Vijeću se nije izrazilo neslaganje s tim konstatacijama.“ (Vijeće za normu, 2013.).

Od Ministarstva tada nije stigao službeni odgovor na pismo.

Goldsteinova zamisao pisanja novoga pravopisa

Prije pojave Institutova HP, Slavko Goldstein, zagrebački nakladnik Anić-Silićeva Pravopisa, nekoliko je puta izlazio u javnost s pojašnjavanjem koncepcije mogućega objavljivanja novoga pravopisa u Hrvatskoj. Navest ću nekoliko odlomaka iz njegovih novinskih razgovora. U Jutarnjem listu od 17. veljače 2012. novinarka Ivana Kalogjera Brkić, potom glavna savjetnica ministra Željka Jovanovića, objavljuje članak pod naslovom Goldstein nudi rješenje Jovanoviću: „Ministre, moramo imati jedinstveni pravopis, i to onaj koji ljudi žele“. U članku uz ostalo piše da će Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta objaviti početkom iduće školske godine Osnovni pravopisni rječnik. Uporaba toga rječnika bit će obvezatna za sve osnovne i srednje škole i u njem će ravnopravno supostojati sve prijeporne inačice koje su razrađene u postojećim pravopisima. To je rješenje pravopisnoga problema ministru znanosti, obrazovanja i sporta Ž. Jovanoviću predložio Slavko Goldstein, bivši posebni savjetnik predsjednika Vlade za kulturu. U članku također piše:

„Ministar Jovanović, koji je odmah nakon stupanja na dužnost najavio da će učiniti sve da bi se došlo do jedinstvenoga pravopisa, rekao nam je jučer kako je prijedlog Slavka Goldsteina vrlo ozbiljno razmotrio pa će uskoro, najavio je, imenovati tročlanu radnu grupu za izradu Osnovnog pravopisnog rječnika te odrediti jaka lingvistička imena kao recenzente.“ (Kalogjera, 2012.).

Goldsteinovu zamisao ponavlja i bivša ministrica kulture Andrea Zlatar-Violić:

„Ministrica kulture Andrea Zlatar-Violić smatra da ćemo sami rješavati sve moguće poteškoće vezane uz hrvatski jezik poput pravopisa te ističe, kad je riječ o nepostojanju jedinstvenoga pravopisa, da je jezik živa i otvorena, slobodna praksa svih govornika i da pravopis mnogo toga može standardizirati, ali da rješenja otvorenih pitanja moraju

uvažavati i jezičnu praksu. Ministarstvo kulture će, napomenula je, predložiti MZOS-u jedan model usporedne uporabe pravopisa u obrazovnim institucijama tijekom određenog razdoblja, koji bi nastavnici i učenici koristili ravnopravno i po vlastitom izboru, a temeljem praćenja učestalosti korištenja moguće je, nakon toga, odrediti jedan za uporabu.“ (Hrvatski jezik, 2012.).

U razgovoru za Globus od 13. ožujka 2012. S. Goldstein, nakon redovitoga sastanka s bivšim predsjednikom Vlade Zoranom Milanovićem, ponovno ponavlja zamisao tiskanja novoga pravopisa:

„Predložio sam da se pravopisna zbrka, katastrofalna za školsku djecu, riješi tako da se dvije do tri godine u školama ravnopravno upotrebljavaju pravopisi po obje suprotne koncepcije, dakle po koncepciji Anića i Silića, kao i Babića, Finke i Moguša. Kroz to vrijeme trebalo bi mjeriti učestalost upotrebe pojedinih varijanti, ne samo u školama nego i u javnoj uporabi, na osnovi čega će nadležno Ministarstvo na koncu donijeti odluku o jedinstvenom pravopisu, u kojem će možda biti i elementi iz jedne i druge varijante.“ (Globus, 2012.).

Drugim riječima, *pravopisnu zbrku* valja riješiti uz pomoć *mjerenja* prijepornih pitanja pravopisnih inačica i nakon ustanovljenja učestalosti jedne inačice ili postojanja jedne i druge napisati i izdati jedinstveni pravopis uz odluku mjerodavnoga ministarstva.

Goldsteinova zamisao mjerenja i po potrebi supostojanja ili spajanja pojedinih inačica u jedan pravopis na osnovi pregleda rješenja u nekim zemljama (Njemačka, Velika Britanija, SAD) nije nova jer ju je Goldstein izlagao djelomice još 2000. prigodom izlaska Anić-Silićeva Pravopisa hrvatskoga jezika 2001. koji je imao u prijašnjim izdanjima 1986., 1987. i 1990. naziv Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. U jednom od napisa iz 2000., koji je objavljen u časopisu Zarezu, uz ostalo, Goldstein ovako opravdava izlazak Anić-Silićeva pravopisa:

„Svi korisnici, hrvatska stručna i opća javnost, imat će mogućnost izbora, adekvatnu osnovu za široke javne rasprave, za opredjeljivanje između dviju koncepcija, pa i mogućnost kombiniranja prema slobodnom opredjeljenju iz oba Pravopisa. Nikakvi jednostrani dekreti, ni politički inspirirana nametanja jedne ili druge koncepcije. Ravnopravnim tretmanom oba Pravopisa na određeno vrijeme, uz slobodne rasprave i opredjeljenja, uvodi se demokratski novum u hrvatski kulturni život na području jezika koji je dugotrajno, pa i u posljednjih 10 godina, bio izložen raznim voluntarističkim pritiscima. Vjerujem da će nakon takvih slobodnih rasprava i opredjeljenja u roku od tri do četiri godine demokratskim putem biti stvorena situacija za izbor jednoga od dvaju Pravopisa ili njihovo bar djelomično spajanje u jedan.“ (Goldstein, 2000.).

U biti je to ista zamisao sređivanja i djelomičnoga spajanja različitih pravopisnih pravila u jedan pravopis, ali u vrijeme pisanja teksta 2000. i novinskoga razgovora iz 2012. u Hrvatskoj službeno je postojao za škole samo Babić-Finka-Mogušev i Babić-Ham-Mogušev pravopis. Možemo bilo što *mjeriti* a zatim *spajati*, ali prije

toga ipak valja ukinuti jedan službeno odobreni pravopis, koji ima ministarsko odobrenje i preporuku, a zatim prihvatiti drugi jer inih inačica nema ako je riječ o jednom službenom pravopisu u jednoj državi. Časopis Jezik objavio je opširnu komentiranu bibliografiju publicističkih članaka o hrvatskom pravopisu u razdoblju 2000. – 2001. U zadnjem komentaru tih navedenih članaka na kraju 148. stranice možemo pročitati:

„Pravopisni rat nije time prestao. Naprotiv, već i sama najava Hrvatskoga školskoga pravopisa ponovno je 2005. razbuktala pravopisne strasti – iako manjih razmjera, kratkotrajniji i s nešto manje žestine, pravopisni se rat opetovao. Bitke su se smirile kada je Hrvatski školski pravopis izišao, ali očekuju li nas nove – vidjet ćemo.“ (Babić, Ham, 2004., 2005.).

Dana 8. svibnja 2012. ministar Željko Jovanović raspustio je bez obrazloženja Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika. Ukinuto Vijeće za normu podupiralo je svojim odlukama skupinu tzv. prijepornih pravopisnih pravila službenoga Babić-Ham-Moguševa Hrvatskoga školskoga pravopisa. Hrvatski školski pravopis (HŠP) tiskan je u četirima izdanjima i nastao je na osnovi Babić-Finka-Moguševa HP. Predgovor tomu Pravopisu napisao je Radoslav Katičić, a njegovi su ocjenjivači bili Dalibor Brozović i Radoslav Katičić. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske izdalo je preporuku kojom je odobrena uporaba HŠP u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske rješenjem broj 533-12-05-02 od 16. veljače 2005. Valja napomenuti da je nakon ukidanja Vijeća za normu, institucijskog tijela koje se bavilo jezičnim pitanjima, Hrvatska ostala bez usklađene strukovne jezične politike. Predsjedništvo HAZU ponovno je osnovalo 29. siječnja 2020. savjetodavno tijelo Odbor za normu hrvatskoga standardnoga jezika pri HAZU (radi učinkovitosti bolje bi ga bilo stvoriti pri Vladi RH) na čelu s akademikom Rankom Matasovićem. Kao jedan od sudionika (ili subjekata) jezične politike, Odbor za normu HAZU mora voditi sustavnu strukovnu skrb o hrvatskom standardnom jeziku u Republici Hrvatskoj.

Prijelazna koncepcija kombiniranja pravopisnih dvostrukosti za budući pravopis koji će kodificirati *prevladavajuće norme* djelomice je prikazana u Liberovu Pravopisnom priručniku iz 2004. koji je priredila Ljiljana Jojić. Primjerice, taj Pravopisni priručnik navodi mišljenja pojedinih autora koji se zalažu za sastavljeno ili rastavljeno pisanje *neću/ne ću* (Pravopisni priručnik, 2004.). Takav prikaz dvostrukosti pripada obično opisnomu tipu priručnika, a ne bi trebao biti u propisnom, kakav je pravopis. Slična zamisao kombiniranja dvostrukosti u normativnoj preporučljivo-dopuštenoj hijerarhiji vidi se i u Institutovu HP. Normativne se trostrukosti u njem dijele na preporučene, dopuštene i istovrijedne inačice. Preporučene inačice autori HP IHJJ predlažu rabiti u *školi i općoj uporabi*, a dopuštene, prema normativnim načelima, *nemaju normativnu prednost*, ali ih ipak ne *zanemaruju zbog tradicije ili čestoće uporabe*. U tom Pravopisu i njegovu rječniku navedeno je da je ispravno (preporučeno) pisati, primjerice, *neću* sastavljeno, ali da se može (dopušteno) pisati i

rastavljeno *ne ću*. Autori predlažu da se poglavito u školi rabi *pogreška*, a ne *pogrješka*, premda je dopušteno i jedno i drugo. Na sličan način predlažu pisanje *zadatci*, a ne *zadaci*, premda je i ovo drugo dopušteno. U pojedinim slučajevima postoje i ravnopravne istovrijedne inačice tipa: *grješan* i *grešan* i dr. (Bagdasarov, 2016.).

Među postignućima i zaslugama nastanka Institutova *HP* ističe se da je

„preporukom Ministarstva za uporabu *HP* IHJJ dokinuta višegodišnja kaotična situacija u hrvatskome pravopisanju“ (Derk, 2013.; Piše Željko Jovanović, 2016.).

Stvara se dojam da se tijekom više od dvadeset godina neovisnoga razvoja hrvatskoga jezika pohađalo školu, živjelo i radilo u *kaotičnoj pravopisnoj situaciji*, a nakon dolaska novoga pravopisa *kaotična situacija* obustavljena je iznenada. Nije jasno na koji je način ukinut *pravopisni kaos* ako se pisalo i piše uglavnom prema stečenim jezičnim navikama i naobrazbi koje se, zbog osobitosti hrvatske jezične povijesti, međusobno razlikuju. I prije i sada, uključujući i Institutov *HP*, jedni pišu ili mogu napisati *zadatci*, a drugi *zadaci*, jedni – *krjepost*, a drugi – *krepost*, jedni – *ne ću*, a drugi – *neću*. Pravopisna situacija sa skupinom pravopisnih dvostrukosti nije raščišćena ni sređena jer i sada prema institutskim pravopisnim pravilima, kao i prije njih, možete rabiti bilo koju normativnu inačicu s tim da je jedna inačica *preporučljiva* a neka druga *dopuštena*. Ako rabite u pismu: *zadaci*, *krepost*, *neću*, služite se Aniće-Silićevim pravopisom ili Matičinim pravopisom, ako rabite *zadatci*, *krjepost*, *ne ću*, Babić-Ham-Moguševim, a ako rabite *zadatci*, *krepost*, *neću* ili bilo koje druge inačice, tada je riječ o Institutovu pravopisu. Treba li dodatno zamrsiti pravopisne dvostrukosti i izvanjezično dijeliti jezičnu zajednicu ako bilo koje od tih inačica normativno rabimo u pismenim tekstovima? Normativne pravopisne inačice ili istovrijednice nitko nije još ukinuo. Ako su ispravna oba oblika ili obje mogućnosti u tim pravopisnim dvostrukostima, valja li za njih dodatno stvarati *normativnu hijerarhiju*? Treba li uopće razrađivati normativnu hijerarhiju preporučenih i dopuštenih normativnih inačica ako već postoji jezikoslovni pojam inačica koji već sam po sebi znači stilsku, čestotnu ili kakvu drugu razlikovnost? Norma je uvijek izbor između inačica, a tek kada normativist ne može u jezičnom trenutku u kojem se norma stvara odbaciti jednu od inačica, onda inačice treba priznati kao privremene istovrijednice. Korisnik tada samostalno bira jednu od postojećih inačica i dosljedno ju rabi u svojem tekstu prema osobnom izboru i stilu standardnoga jezika. U razmjerno kratkom vremenu, iste se inačice ne mogu ukidati pa ponovno vraćati, propisivati, a zatim brisati ili stvarati kompromisnu preporučljivo-dopuštenu hijerarhiju (Bagdasarov, 2020.).

Zaključak

Zamisaio kombiniranja i spajanja različitih pravopisa u jedan uz pomoć kompromisnih preporučljivo-dopuštenih inačica nije dala očekivani rezultat u stvaranju jedinstvenoga i općeprihvaćenoga pravopisa. Prije začetka zamisli i sastavljanja bilo

kakva pravopisa treba postići unutarstrukovno suglasje o pojedinim pravopisnim pitanjima, s obzirom na sociolingvističko prognoziranje i stabiliziranje pravopisne situacije, uzimajući u obzir, dakako, i druge čimbenike izvanjezične naravi. Bez pravopisnoga povjerenstva gdje bi se usuglasila općeprihvaćena pravopisna koncepcija i konkretna rješenja, bez jezičnoga zakona i suglasja različitih sudionika jezične politike pravopis i dalje može raslojavati i zbunjivati. Svaki novi pravopis mora proći ozbiljnu raščlambu obrazloženoga jezikoslovnoga i društvenoga izlaska u svijet. U Hrvatskoj nije došlo do *pravopisne pomirbe* i pravopisnoga jedinstva među pojedinim sudionicima jezične politike, a pravopis je i dalje ostao jabuka razdora jer je došao na javnu pozornicu pod utjecajem izvanjezičnih čimbenika u žurbi i bez strukovne usuglašenosti. Pitanje pravopisa u mnogim suvremenim društvima izlazi iz okvira primijenjenoga jezikoslovnoga ili obrazovnoga pitanja jer je pravopis, uz zastavu i himnu, simbol državnoga jedinstva.

Literatura

- Babić, Stjepan, Sanda Ham: Pravopisni rat: Komentirana bibliografija publicističkih članaka o hrvatskom pravopisu objavljenih u 2000. i 2001., 2004., Jezik, god. 51., br. 3., str. 93. – 115., br. 4., str. 130. – 153., br. 5., str. 181. – 191.; Jezik, 2005., god. 52., br. 1., str. 22. – 30., br. 2., str. 61. – 65., br. 3., str. 103. – 109., br. 4., str. 139. – 148.
- Bagdasarov, Artur, 2015., HP Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike, Filologija, br. 64., str.147. – 166.
- Bagdasarov, Artur, 2016., Ponešto o Goldsteinovoj pravopisnoj zamisli, HKV, 16. rujna 2016., <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarovrtur/24880-goldsteinova-pravopisna-jugonostalgija.html>
- Bagdasarov, Artur, 2016., O normativnoj pravopisnoj hijerarhiji, Jezik, god. 63., br. 4. – 5., str. 174. – 177.
- Bagdasarov, Artur, 2020., O Institutovu Pravopisnom rječniku sa slabije strane, Jezik, god. 67., br. 1., str. 28.
- Curać, Marko, 2017., Razgovor s prof. dr. sc. Sandom Ham, Hrvatski tjednik, 30. studenoga 2017., str. 44. – 49.
- Čadež, Tomislav, 2012., EKSKLUZIVNO Povijesni projekt Instituta za hrvatski jezik: Počinjemo raditi novi pravopis!, Jutarnji list, 28. lipnja 2012., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ekskluzivno-povijesni-projekt-instituta-za-hrvatski-jezik-pocinjemo-raditi-novi-pravopis/1536177/>
- Derk, Denis, 2013., Željko Jozić: Naš je pravopis uveo red i već se njime služi 200.000 ljudi, Večernji list, 6. prosinca 2013., <https://www.vecernji.hr/vijesti/nas-je-pravopis-uveo-red-i-vec-se-njime-sluzi-200000-ljudi-907089>
- Goldstein, Slavko, Boris Beck, 2000., Novi pravopis, da ili ne?, Zarez, 26. listopada 2000., god. 11., br. 41., str. 9.
- Hrvatski jezik bit će ravnopravan jezicima EU, Hina i Zadarski list, 20. veljače 2012., <https://www.zadarskilist.hr/clanci/20022012/hrvatski-jezik-bit-ce-ravnopravan-jezicima-eu>

- Hrvatski pravopis, 2013., Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://ihjj.hr/iz-povijesti/hrvatski-pravopis-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje/61/>)
- Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Wikipedija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatski_pravopis_Instituta_za_hrvatski_jezik_i_jezikoslovlje
- Istraživači: dr. sc. Željko Jozić, Životopis, <http://ihjj.hr/istrazivac/zeljko-jozic/27>
- Izjava Matice hrvatske o hrvatskome pravopisu, Vijenac, br. 501., 16. svibnja 2013., <http://www.matica.hr/vijenac/501/izjava-matice-hrvatske-o-hrvatskome-pravopisu-21741/>
- Izjava Uredničkoga vijeća i autora HP Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://ihjj.hr/clanak/izjava-urednickoga-vijeca-i-utora-hrvatskoga-pravopisa/42/>
- Kalogjera, Ivana, 2012., Goldstein nudi rješenje Jovanoviću: Ministre, moramo imati jedinstveni pravopis, i to onaj koji ljudi žele, Jutarnji list, 17. veljače 2012., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/goldstein-nudi-rjesenje-jovanovicu-ministre-moramo-imati-jedinstveni-pravopis-i-to-onaj-koji-ljudi-zele/1639830/>
- Kekez, Siniša, 2012., Dr. Željko Jozić: Do ulaska u EU bit će gotov novi pravopis, Slobodna Dalmacija, 18. srpnja 2012., <https://slobodnadalmacija.hr/kultura/dr-zeljko-jozic-do-ulaska-u-eu-bit-ce-gotov-novi-pravopis-173605>
- Mišljenje o Hrvatskomu pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Društvo profesora hrvatskoga jezika, Split i Zagreb, 27. travnja 2013., <http://pravopis.hr/uploads/pdf/9ae9415f8466370.pdf>
- Peticija o pravopisu, 2009., Društvo profesora hrvatskoga jezika, <http://www.dphj.hr/dokumenti/zahtjevi-peticije-prijedlozi-19>
- Piše Željko Jovanović: Evo na što sam ponosan, 11. lipnja 2016., <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Pise-Zeljko-Jovanovic-Evo-na-sto-sam-ponosan/752760.aspx>
- Pravopis, Hrvatski arhiv weba – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, <http://haw.nsk.hr/arhiva/volhidra/1301/62365/ihjj.hr/index.html#>
- Pravopisni priručnik, 2004., priredila: mr. sc. Ljiljana Jojić, Zagreb, EPH d. o. o. i Novi Liber, str. 157. – 158.
- Predstavka za donošenje jednog pravopisa hrvatskoga standardnog jezika, 2010., Napredak, god. 151., br. 3. – 4., str. 531.
- Program znanstvenih istraživanja i strategija razvoja Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2017. – 2021., 2016., Zagreb, IHJJ., str. 8., <http://ihjj.hr/uploads/1c3a01bd72c2330c0efc318a07b32921.pdf>
- Strategija Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2010. – 2015., 2010., Zagreb, IHJJ, str. 10., http://ihjj.hr/uploads/content/Strategija_IHJJ_2010-2015.pdf
- 6000 nastavnika želi samo jedan pravopis u školi, 2009., Jutarnji list, 20. listopada, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/6000-nastavnika-zeli-samo-jedan-pravopis-u-skoli/3400850/>
- Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, 2013., Jezik, god. 60., br. 2. – 4., str. 152.

Sažetak

Artur Bagdasarov, Moskva

UDK 81'27:811.163.42, pregledni rad

primljen 29. travnja 2020., prihvaćen za tisak 31. kolovoza 2020.

Extralinguistic Factors in the Formation of the New Croatian Spelling

The article briefly describes the sociolinguistic developments relating to the creation of the Croatian Spelling by the Institute of Croatian Language and Linguistics. The author has considered particular extralinguistic circumstances and conceptions, as well as the attempts to resolve normative dualities – the so-called spelling disputes found in written language practice and in various Croatian spelling manuals.

Key words: Croatian spellings, language politics, extralinguistic factors, spelling conception, normative hierarchy, spelling dualities.

PITANJA I ODGOVORI

PATRIJARH

Školskom rječniku hrvatskoga jezika Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2012. nalazimo na stranici 481. natuknicu *patrijarh* koja znači: „1. židovski plemenski starješina 2. starješina Pravoslavne crkve“. Slično kao i s riječju *sinod(a)*, školarac i porabnik Rječnika smatrat će da *patrijarh* pripada samo židovstvu i pravoslavlju, a da ga u katoličanstvu nema. Školski rječnik često, može se pretpostaviti, zbog školaraca kojemu je namijenjen, navodi samo dva „osnovna“ značenja riječi, a „sporedna“ izostavlja. Ipak, znanje se školaraca, pa i drugih porabnika, na taj način, na žalost, sužava, a ne širi se i ne obogaćuje.

Prije definicije i odabira što će ostati u priručniku, a što ne će u njega ući, treba znati kako u cjelini izgleda rječnički članak. U našem primjeru crkvenoga naziva treba uzeti u obzir ne samo opće značenje riječi *patrijarh* ili što znači taj naziv u pravoslavnom crkvenom nazivlju nego i što znači u Katoličkoj

crkvi jer u Hrvatskoj, prema popisu stanovništva iz 2011., 86,28 % građana izjasnilo se da su katolici, dakle katoličke vjeroispovijesti. Iz drugih priručnika doznajemo da riječ *patrijarh* ipak postoji u Katoličkoj crkvi i što ona znači.

Što znači riječ *patrijarh* u Katoličkoj crkvi nema ni u Anićevo Rječniku hrvatskoga jezika iz 1998. Porabnik može doznati iz Anićevo rječnika što znači riječ *patrijarh* u pravoslavlju i što u prenesenom značenju, ali što znači u katoličanstvu ne će doznati jer toga značenja u rječničkom članku nema. U Anićevo proširenom izdanju Velikoga rječnika hrvatskoga jezika iz 2004. na stranici 1008. nalazimo nepotpuni dodatak (nema značenja poglavlara istočnokatoličkih crkava) o značenju riječi *patrijarh* u Katoličkoj crkvi: „c. u Katoličkoj crkvi, počasni naslov što ga nose biskupi Rima, Venecije, Lisabona, Jeruzalema, Zapadne Indije i Istočne Indije (Panjim, Goa)“.

Naziv *patrijarh* (grč. *πατριάρχης* od stgrč. *πάτηρ* – ‘otac’ i *ἀρχή* – ‘gospodstvo,